

John H. Newman

Newman, 1867

H. John Henry Newman

(1801- 1890)

Essay in Aid of a Grammar of Assent

(1870)

Grammar of Assent

Overzicht van deze serie

- Inleiding
- Wat is geloven
  - geloven in het algemeen
  - Christelijk geloven
- Bespreking van de *Grammar of Assent*

Geloven inleiding.

Geloven in het algemeen.

- Het Latijnse **credere** en het Griekse **πιστεύειν** betekenen beide zowel “geloven” als “vertrouwen schenken”.
- Geloven kan veel verschillende geestes- of gemoedstoestanden aanduiden:
  - ▶ een niet weten (ik geloof het wel);
  - ▶ een ongeveer weten (ik geloof wel dat er een God is);
  - ▶ een opinie hebben (ik geloof dat deze partij de beste is).
  - ▶ een opinie dan wel loze bewering (ik geloof dat het gaat regenen)
  - ▶ een vaste overtuiging (ik geloof dat x onschuldig is), die een vooordeel kan zijn (ik geloof dat blanken slimmer zijn dan zwarten).
  - ▶ een overtuigd (zeker) zijn van een waarheid en tegelijk je bekennen tot een persoon. (ik geloof vast dat Jezus Christus Gods Zoon is).

Geloven inleiding.

Geloven in het algemeen (2).

- Dagelijks handelen en denken wij vanuit het geloof in feiten en gebeurtenissen zonder dat wij daar stil bij staan.
- Ik geloof dat
  - ▶ er een planeet Neptunus bestaat
  - ▶ x mijn vader is, zonder het gecontroleerd te hebben
  - ▶ China bestaat ook al ben ik er nooit geweest.
  - ▶ dat er nu een oorlog is in X.
  - ▶ dat het ontbijt niet vergiftigd is.
- Deze “geloven” zijn vrijwel nooit het gevolg van een min of meer kritisch, laat staan diepzinnig onderzoek.

Geloven inleiding.

Geloven in het algemeen (2)

- geloven (in ruime zin) is dus iets heel normaal in ons leven.
  - ▶ het geldt ook binnen de natuurwetenschappen (waar men in principe kan verifiëren), als men gegevens aanneemt op gezag van anderen.
  - ▶ als wij alle informatie in dit leven moeten natrekken en wetenschappelijk bewijzen dan is leven en handelen totaal onmogelijk (maar ook wetenschappelijk onderzoek).
  - ▶ dingen aanvaarden (voor waar aannemen) en/of mensen vertrouwen (geloven) is onvermijdelijk.

- dit betekent niet dat alle dingen die we geloven niet bewijsbaar of nader onderzocht kunnen worden.

Geloven inleiding.

Geloven in het algemeen (3)

- Geloven (in het algemeen) veronderstelt steeds iets dat (of waarin) geloofd wordt en een gezag waarop het geloofd wordt.
  - ▶ men gelooft altijd iets op het gezag van iemand die beter geplaatst is om iets te weten (een getuige: een persoon, een geschrift, een algemeen gebruik, enz.).
- Geloven is een innerlijk instemmen met de waarheid van een bepaald gegeven (dat niet direct te bewijzen valt) op gezag van iemand anders, omdat het goed en geloofwaardig lijkt om ermee in te stemmen.
  - ▶ Kort: Geloven betekent iets voor waar aannemen op het gezag van een ander en/of omdat het goed is.
- Het verschil tussen een echt en een vals geloof bestaat hierin dat datgene wat men aanneemt wel of niet met de werkelijkheid overeenstemt.
- Let wel: als iets wettenschappelijk bewezen is of direct fysiek controleerbaar is dan kunnen we niet meer van geloof spreken: dan weet men.

Geloven inleiding.

Christelijk geloven.

- De vorm van “geloven” die ons hier interesseert is het **geloven in een persoon**.
  - ▶ het omvat de extra dimensie van vertrouwen stellen in iemand en bouwen op zijn/haar woord/getuigenis,
  - ▶ m.a.w. je in zekere zin aan hem/haar toevertrouwen en hem/haar dus liefhebben.
  - ▶ de persoon is in zekere zin zelf de garantie van geloofwaardigheid die men in hem heeft.
- Let op: (in) iemand geloven impliceert dat men iets gelooft.
  - ▶ *ik geloof (in) jou* betekent ook dat ik *iets* geloof, nl. wat jij mij te vertellen hebt, waar jij voor staat, wat jij mij voorleeft, enz.

Geloven inleiding.

Christelijk geloven (2)

- CKK wijst op een analogie,
  - ▶ op natuurlijk vlak is geloven in een menselijke persoon is iets heel gewoon: denk aan het zich toevertrouwen aan een ander in een huwelijk (vgl. 154, 150).
  - ▶ Maar geloven in God anders, omdat het gaat over een oneindige persoon.
- “Het geloof is op de eerste plaats een zich persoonlijk bekennen van de mens tot God; het is tegelijkertijd, en hiermee onlosmakelijk verbonden, de vrije instemming met geheel de waarheid die God geopenbaard heeft. In zoverre het christelijk geloof een zich persoonlijk bekennen tot God is en een instemming met de waarheid die Hij geopenbaard heeft, verschilt het van het geloof in een menselijke persoon. Het is juist en goed zich geheel aan God toe te vertrouwen en volstrekt te geloven in wat Hij zegt. Het zou ijdel en bedrieglijk zijn op een dergelijke manier in een schepsel te geloven.” (CKK 150)

De Grammar of Assent.

Voorwoord

- Deel I handelt over **toestemming en begrijpen (apprehensie)** (*assent and apprehension*)
  - ▶ ofwel: hoe je iets kan geloven dat je niet begrijpt.
- Deel II handelt over **toestemming en redenering (inferentie)** (*assent and inference*)
  - ▶ ofwel: dat je in iets kan geloven wat je niet absoluut kan bewijzen.
- ▶ **apprehension** (apprehensie) en **inference** (inferentie) hebben geen echt Nederlands synoniemen.
  - het meest in de buurt komen wellicht “**het begrijpen / snappen**” en “**redenering / gevolgtrekking**”.

De Grammar of Assent.

Inleiding

- Newman wil het geloof (en de erbij horende zekerheid) verantwoorden
- m.a.w. aantonen dat **iemand zeker kan zijn van zaken die hij niet kan bewijzen.**
  - ▶ Newman wilde geen filosofisch (i.c. epistemologisch) werk schrijven
  - ▶ gebruikt geen technische filosofische termen van een of andere school
  - ▶ wil m.n. de **psychologie van de geloofszekerheid en de weg ernaartoe** beschrijven

De Grammar of Assent.

De propositie.

- Alles wat onze geest aanvaardt:
  - ▶ geloofswaarheid, zekerheid, twijfel
  - ▶ is te vangen in een zin, een stelling: een **propositie**.

- Een propositie is:
  - ▶ onderwerp + koppelwerkwoord + gezegde.
    - de roos is rood.
    - God is bestaande (= God bestaat)

De propositie.

Manieren om proposities te “houden”

- op welke manier of hoe “houden” (aanvaarden) wij een propositie?
- een propositie heeft drie mogelijke vormen:
  - ▶ 1. een vragende propositie is een vraag
    - *Is vrije handel goed voor de armen?*
  - ▶ 2. een voorwaardelijke propositie is de conclusie uit een redenering (inferentie)
    - *Vrije handel is goed voor de armen, want ...*
  - ▶ 3. een onvoorwaardelijke (of categorische) propositie is een bewering (assertion), zonder voorwaarden of reserves.
    - *Vrije handel is goed voor de armen*
- ▶ deze drie volgen op een natuurlijke wijze op elkaar:
  - wij beginnen met een vraag,
  - die leidt tot een (voorwaardelijke) conclusie,
  - en die tot een bewering.
- ▶ om hiertoe te komen is er **instemming** (assent) nodig.
  - uiteraard bestaan deze drie naast en door elkaar

De propositie.

Abstracte en concrete apprehensie

- een propositie, kunnen wij op twee wijzen in ons denkvermogen opnemen, nl. als iets **abstract** of als iets **concreet**.
  - ▶ in “de mens is een redelijk wezen”, vatten we subject en predikaat als iets **abstracts** op,
  - ▶ in “deze suiker is zoet”, vatten we subject en predikaat als iets **concreets**.
- het toekennen van betekenis aan de termen noemt Newman **apprehensie**
- hij onderscheidt dus tussen **concrete** en **abstracte** apprehensie (begrijpen).

De propositie.

Abstracte en concrete apprehensie (2)

- Het onderscheid abstract - concreet is wezenlijk voor de *Grammar of Assent*.
  - ▶ niet alleen het toekennen van betekenis (apprehension) aan een propositie, is abstract of concreet,
  - ▶ ook de instemming en de zekerheid zelf kan abstract of concreet zijn.
  - ▶ de concrete apprehensie is het sterkst en waardevolst omdat daardoor de gehele mens wordt aangegrepen en tot daden gebracht,
  - ▶ terwijl de abstracte apprehensie louter verstandelijk blijft en niet gemakkelijk het gemoed en de hartstochten in beroering brengt.

Apprehensie

Distinctie: abstract en concreet (1)

- We kunnen nooit instemmen met een propositie zonder dat wij op een of andere manier de termen ervan begrijpen (apprehend).

- Bij het onderscheid tussen concrete en abstracte apprehensie
  - ▶ spreekt hij over de grote invloed, die **concrete** beelden, ervaringen, feiten, werkelijkheden en dingen op ons denken uitoefenen.
    - zij voorzien onze proposities van concrete termen en maken ze op die wijze concreet.

  - ▶ daartegenover staan de abstracties, de loutere begrippen, die hun uitdrukking vinden in abstracte termen, die wij gebruiken in **abstracte** proposities.

Apprehensie

Concrete apprehensie / Real Apprehension

- Concrete apprehensie (concreet bevatten/begrijpen):
  - ▶ staat door ervaring/herinnering rechtstreeks in contact met het ding, zaak, feit, werkelijkheid, dat/die door de term wordt uitgedrukt.
  - ▶ gaat niet alleen over ervaringsfeiten (of herinneringen eraan).
    - de verbeelding kan uit een verhaal, herinneringen of bewaarde indrukken, nieuwe beelden vormen die zo lijken op onze voorstellingen (gedachtenbeelden) van actuele ervaringen dat ze ons concrete werkelijkheden toeschijnen.
  - ▶ de apprehensie van termen die met zulke beelden verbonden zijn, is ook concreet.

Apprehensie

Abstracte apprehensie / Notional Apprehension

- Het ligt in de natuur van de menselijke geest om concrete indrukken (images / voorstellingsbeelden) te verwerken tot **abstracties**.
  - ▶ taal wordt het werktuig van de abstracte denkbeelden.
  - ▶ wij spreken in abstracte zinnen, die we begrijpen met abstracte apprehensie.
    - de **abstracte** apprehensie is nuttig voor het uitbreiden van onze kennis,
    - terwijl de **concrete** apprehensie diepere en meer volledige kennis schenkt, maar slechts een zeer beperkte omvang heeft.
  - ▶ **concrete** apprehensie wint het in waarde van de **abstracte**, want zij werkt de instemming in de band, maakt haar sterker, actiever en meer gericht op actie/handelen.

Apprehensie

zwakke en sterke instemming

- We spreken daarom van **zwakke** of **sterke** instemming, naarmate de apprehensie respectievelijk **abstract** of **concreet** is.
  - ▶ hoe **concreter** we de termen van een propositie opvatten, hoe *meer verbonden* met de ervaring (= beleefde/herinnerde werkelijkheid), des te sterker is de instemming.
  - ▶ in ons redeneren gebruiken we meestal **abstracties** en daarom is de apprehensie bij een redenering (inferentie) dikwijls zwakker dan bij de instemming.

Instemming

Vijf groepen abstracte instemmingen

- vijf groepen van *notional assents*
  - ▶ 1. *profession* (instemmende beweringen)
  - ▶ 2. *credence* (culturele instemmingen)
  - ▶ 3. *opinion* (instemming met de waarschijnlijkheid van een propositie)
  - ▶ 4. *presumption* (instemmen met eerste principes/beginselen)
  - ▶ 5. *speculation* (speculatieve instemmingen)

Instemming

Profession of instemmende beweringen.

- **profession** = instemmingen die uit gewoonte en zonder nadenken gegeven worden,
  - ▶ die wij onder invloed van ons milieu, opvoeding, mode enz. als algemeen gangbare denkbeelden zonder meer overnemen en aanhangen.
  - ▶ kunnen wij instemmen met een mysterie?
  - ▶ hoe kan het dat sommige redeneringen kunnen uitlopen op een mysterie, d.w.z. op een tegenstrijdigheid, een contradictio in terminis?
    - Newman schrijft dit toe aan het feit, dat een begrip niet altijd volledig de concrete zaak weergeeft, zodat onze redeneringen ten slotte tot conclusies leiden, die schijnbaar niet meer met de werkelijkheid overeenkomen.

Instemming

Credence of culturele instemmingen

- **credence** = proposities die natuurvolken niet bezitten, maar die wij vanuit onze cultuur meekrijgen en waarmee we spontaan instemmen.
  - ▶ deze zijn abstract, omdat we meestal niet door intieme ervaringen kennis hebben gemaakt met de concrete feitelijkheden die door de termen van de propositie worden uitgedrukt.
  - ▶ zo is de aanvaarding van de godsdienstige leerstellingen bij vele anglicanen niets anders dan een culturele instemming.
    - die waarheden leven niet voor hen, zijn geen concrete zaken, met uitzondering misschien van de leer dat de Voorzienigheid elk mensenleven leidt.

Instemming

Opinion.

- **opinion**: We kunnen niet alleen instemmen met een propositie zoals ze is, maar ook met de waarschijnlijkheid ervan.
  - ▶ *‘Ik verwacht dit jaar een goede oogst als het weer goed blijft’*, is een **redenering**, een inferentie;
  - ▶ *‘Waarschijnlijk zullen we dit jaar een goede oogst kunnen verwachten’*, is een instemming met een waarschijnlijkheid, een **opinie**.
- deze instemming is altijd abstract, omdat het predikaat van de propositie de abstracte term ‘waarschijnlijk’ is.

Instemming

Presumption of de instemming met eerste beginselen.

- **presumption:** (aannname) of instemmen met eerste principes/beginnselen.
- **voorbeelden:**
  - ▶ er bestaat een wereld buiten ons,
  - ▶ er bestaat goed en kwaad,
  - ▶ de Almachtige is alomtegenwoordig,
  - ▶ alles heeft een oorzaak,
  - ▶ er is orde in de natuur.

Instemming

Speculation of speculatieve instemmingen.

- **speculation**: geven we aan **abstracte** leerstellingen, conclusies, wiskundige stellingen, e.d.
- zij zijn het volmaaktst in hun soort, ze zijn **direct** en **expliciet**,
- het zijn de instemmingen van de natuurwetenschap.

Instemming

De concrete instemming is van het hoogste belang

- voorbeelden waarin abstracte instemming overgaat in concrete:
  - ▶ op school leert men (wiskundige) stellingen, die men aanvaardt met abstracte instemming, maar in het later leven blijkt dat goede leerlingen door ervaring in die regels en wetten doordringen, waardoor zij met het grootste gemak problemen oplossen, alsof heel de situatie voor hen in kaart is gebracht en zij slechts behoeven af te lezen wat 'hun te doen staat'.
  - ▶ zo werden **slavenhandel en duelleren** door iedere rechtgeaarde Engelsman afgekeurd; dit was abstracte instemming.
    - pas toen er een beweging ontstond (begin 19de eeuw) die de afschuwelijkheid ervan concreet deed inwerken op het verstand, het gemoed en de verbeelding en toen de tragische omstandigheden van een duel heel het land schokten, toen pas werd de actie tegen de slavenhandel en het duelleren effectief.
    - hier is abstracte instemming veranderd in concrete.

Instemming

Concrete instemming van het hoogste belang (2)

- aan deze voorbeelden voegt Newman drie opmerkingen toe.
- concrete instemming:
  - ▶ 1. hoe sterk ook (of hoe levendig de indruk van een concreet iets ook is), betekent nog niet uit dat de stelling (waarmee ingestemd wordt) waar is.
  - ▶ 2. leidt niet altijd of automatisch tot daden.
  - ▶ 3. is, in tegenstelling tot abstracte instemming, iets persoonlijks, omdat ze samenhangt met ieders eigen innerlijke en uiterlijke ervaringen en voorstellingsbeelden.

Instemming

Concrete instemming

- concrete instemmingen worden overtuigingen / zekerheden genoemd.
  - ▶ ze geven ons veel meer intellectueel houvast, dan abstracte instemmingen.
  - ▶ ze vormen onze geest.
  - ▶ ze verklaren het geheim van de overtuigingskracht en de invloed, die sommige mensen bezitten.
- zuivere redeneringen en de conclusies eruit, hebben weinig invloed op het concrete handelen, juist zoals de abstracte instemming.
  - ▶ immers inferentie en abstracte instemming gaan over formules en abstracties en niet over levende, concrete realiteiten.

Instemming

Concrete instemming en geloof

- iemand kan de geloofswaarheden kennen zonder bijpassende voorstellingen: hij heeft dan een abstracte maar geen concrete instemming.
- levend geloof is een concrete instemming, gebaseerd op de abstracte zekerheid.
  - ▶ zo vergelijkt Newman theorie met praktijk, en theologie met godsdienstigheid.
    - hij illustreert hoe we in het beleven van de godsdienst door concrete instemmingen, d.w.z. door concrete zekerheid, kunnen worden geleid, en welke rol de abstracte instemming speelt.
  - ▶ hij behandelt daartoe de proposities:
    - “er bestaat één God”
    - “God is Drie-een”
    - “ik geloof wat de Kerk te geloven voorstelt”
  - ▶ hij wil aantonen dat/hoe het mogelijk is ze te aanvaarden met een concrete zekerheid

Toepassingen: geloof in God/Drie-eenheid

Inleiding.

- Newman past zijn apprehensie en toestemming toe op het vlak van de godsdienst toe:
  - ▶ geloof in één God,
  - ▶ geloof in de Drievuldigheid
  - ▶ geloof in de dogmatische theologie.

Geloof in één God

Het argument, inleiding

- Het gaat niet over een poging tot Godsbewijs, maar als een poging om te illustreren dat een werkelijk geloof mogelijk is in het bestaan van God.
- Dat veronderstelt een werkelijke instemming (real assent) met zijn bestaan.

Geloof in één God

Het argument uit het geweten samengevat.

- Reeds als kind ervaar je in jezelf een stem,
  - ▶ die je steeds zegt wat je goed en vooral wat je verkeerd gedaan hebt.
  - ▶ deze stem achtervolgt je overal.
  - ▶ je kunt er niet aan ontsnappen.
  - ▶ iedereen -zelf een grote misdadiger- weet wat het is om een goed of slecht geweten te hebben.
  - ▶ deze stem laat je niet met rust en geeft leiding aan je leven.

- ▶ langs deze weg ervaren velen
  - dat er een God is
  - die zich bovendien ook nog interesseert voor alles wat je doet.

Het argument uit het geweten

Samengevat.

- 1. we zijn ons bewust van een aantal elementen uit onze ervaring (geweten):
  - ▶ we hebben een gevoel dat we een **morele verplichting** hebben (sense of duty)
  - ▶ én een gevoel van **angst en schaamte** (moral sense) wanneer we onze morele verplichtingen niet nakomen.
- 2. deze ervaringen kunnen enkel verklaard worden als er een transcendente **“Persoon”** is, tegenover wie wij moreel verantwoordelijk zijn voor onze daden.
- 3. deze **“Persoon”** bestaat en heeft dusdanige attributen dat wij verantwoording dragen naar Hem toe.

Geloof in één God

Het argument uit het geweten samengevat (2)

- het argument is bestreden op verschillende vlakken:
  - ▶ 1. het geweten hoeft geen integraal deel van onze natuur te zijn,
  - ▶ 2. velen lijken Gods aanwezigheid zo niet te ervaren of komen tot andere beelden van God,
  - ▶ 3. het argument lijkt overigens enkel op te gaan in een monotheïstische omgeving.

- het behandelen van deze kritieken valt buiten onze doelstelling.

- via het geweten ervaar je God
  - ▶ niet alleen als bestaande,
  - ▶ maar ook als “mysterium tremendum”,
  - ▶ je ervaart je eigen zondigheid.
  - ▶ er ontstaat zelfs een actief uitzien en verwachten van een Openbaring.

Geloof in één God

Het argument in de Grammar

- Er bestaat één God, die een bepaalde natuur en eigenschappen bezit. De God van de theïst (incl. de Christen) heeft o.a. de volgende kenmerken.
- Hij
  - ▶ is één en persoonlijk;
  - ▶ heeft alles gemaakt, houdt alles in stand houdt en voert alles naar zijn einddoel,
  - ▶ is de ziel van wet en orde, de Waarheid, Wijsheid, Liefde, Rechtvaardigheid en Heiligheid zelf;
  - ▶ is almachtig, alwetend, alomtegenwoordig en onbegrijpelijk is.
- De instemming met de waarheid dat dit wezen bestaat kan gemakkelijk (enkel) een abstracte instemming zijn.
  - ▶ als zij enkel volgt op daden van inferentie en ander puur intellectuele processen.

Geloof in één God

Het argument in de Grammar (2)

- De vraag is: kan ik
  - ▶ een levendigere instemming krijgen met het bestaan van het Goddelijk Wezen dan de tot hier geschetste?
  - ▶ met een persoonlijke kennis doordringen in het geheel van waarheden waaruit deze grote gedachte (God) bestaat?
  - ▶ hierin een zogenaamde verbeeldingsapprehensie (imaginative apprehension) bereiken?
  - ▶ m.a.w. kan ik geloven alsof ik gezien heb?

- Newman meent dat concrete instemming mogelijk is, ook al kunnen wij God niet zien.

Geloof in één God

Het argument in de Grammar (3)

- Het gods idee van de theïst is niet het gevolg van een instinctieve associatie van Zijn tegenwoordigheid met waarneembare verschijnselen.
- er is een indirecte weg te vinden in ons zedelijk plichtsgevoel en Newman ziet een parallel:
  - ▶ zoals wij uit onze instinctieve ervaringen
    - het *bestaan*
    - en daarna de *kenmerken* van een wereld-buiten-ons vormen
  - ▶ zo kunnen wij uit de waarneming van de uitspraken (intimations) van ons geweten
    - het begrip (*bestaan*) van een uitwendige Vermaner
    - en vervolgens onze *voorstelling* van Hem vormen.

Geloof in één God

Het argument in de Grammar (4)

- uitgangspunt (onbewezen eerste beginsel): “wij hebben van nature een geweten”.
- ▶ Het geweten is een daad van onze geest, net zoals de werking van het geheugen, of die van het redenerend verstand, of van ons gevoel voor schoonheid.
- ▶ er zijn dingen die in ons een gevoel van goedkeuring of afkeuring verwekken,
- ▶ en die we daarom goed of kwaad noemen;
- ▶ en die, wanneer we ze in ons zelf ervaren,
  - het gevoel van vreugde of smart teweegbrengen,
  - resp. een goed of een slecht geweten.
- ▶ in dit bijzondere gevoel, dat volgt op het doen van goed of kwaad, zijn de gegevens aanwezig zijn voor de concrete apprehensie van een goddelijke Opperheer en Rechter.

Geloof in één God

Het geweten, analyse

- het geweten is nl. een zeker intens gevoel,
  - ▶ dat aangenaam/pijnlijk kan zijn,
  - ▶ dat zich uit in zelfvoldaanheid en hoop, of zelfverwijt en vrees,
  - ▶ dat bepaalde handelingen vergezelt, die daarom goed of kwaad genoemd worden.
- het heeft twee aspecten:
  - 1. het is een gevoel voor goed of kwaad (moral sense)
  - 2. en het is een plichtsbewustzijn (sense of duty)
- of anders gezegd:
  - 1. het is een verstandelijk oordeel
  - 2. en een gebiedend bevel
- of nog anders gezegd: het heeft
  - 1. een kritische taak
  - 2. en een rechterlijke taak

Geloof in één God

Het geweten, analyse (2)

- Al verloor ik mijn besef dat ik niet oneerlijk mag zijn (moral sense), dan zou ik daarom nog niet mijn overtuiging verliezen dat oneerlijkheid een schending is van mijn zedelijke natuur (sense of duty).
- Dat het gewetensoordeel niet altijd correct is, doet niets af aan de kracht van zijn getuigenis en zijn sanctie.
- Het getuigenis van het geweten is dat er goed en kwaad bestaat,
  - ▶ en zijn sanctie blijkt uit de gevoelens die goed of slecht gedrag vergezellen.

Geloof in één God

Vertrekpunt, geweten als *sense of duty*

- wij vertrekken vanuit het geweten, niet als **regel** voor een zedelijk goed gedrag, maar als de **plicht** tot een zedelijk goed gedrag (*sense of duty*).
  - ▶ ieder mens weet wat bedoeld wordt met een goed of een slecht geweten.
  - ▶ het geweten is altijd bezig ons door beloften en bedreigingen te dwingen het goede te doen en het kwade te laten.
- het geweten richt zich half bewust naar iets buiten zichzelf.
  - ▶ er is een indirecte verwijzing naar een externe sanctie voor zijn beslissingen, zoals blijkt uit dat intense plichts- en verantwoordelijkheidsbesef waarvan die beslissingen doordrongen zijn.
  - ▶ het is daarom gewoon om over het geweten te spreken als over een stem (of de echo van een stem) die gebiedt en dwingt zoals niets anders in onze innerlijke ervaring.

Geloof in één God

Het geweten, beschrijving

- Dit innerlijk gebieden en bevelen van het geweten heeft een innige band met onze affecties en emoties, omdat het ons brengt tot eerbied en ontzag, hoop en vrees. M.n. vrees, en dat is een emotie.
- Bv. als iemand een immorele daad stelt,
  - ▶ heeft hij een levendig gevoel van verantwoordelijkheid en schuld, zelfs als de gemeenschap er geen nadeel van ondervindt;
  - ▶ voelt hij droefheid en vrees, zelfs als de daad op dat ogenblik voordelig voor hem is;
  - ▶ ondervindt hij wroeging en spijt, zelfs al brengt de handeling hem genot en plezier;
  - ▶ voelt hij zich beschaamd worden, zelfs al zijn er geen getuigen bij.

Geloof in één God

Het geweten, beschrijving (2)

- De emoties die een slecht geweten begeleiden, kunnen heel ingrijpend en storend zijn:
  - ▶ zelfverwijt, martelende schaamte, knagende wroeging, ontzetting bij de gedachte aan de toekomst.
  - ▶ het leidt er soms toe dat moordenaars na decennia alsnog hun daad opbiechten.
- Het tegendeel vinden wij bij een goed geweten, maar dan minder krachtig:
  - ▶ (positieve) zelfvoldaanheid, inwendige vrede, opgewektheid van hart, en dergelijke.
- Ook het geweten, beschouwd onder het andere aspect, als een **zedelijk gevoel** (moral sense) en een verstandelijke emotie,
  - ▶ is een gevoel van bewondering / afkeer
  - ▶ van goedkeuring / afkeuring
  - ▶ maar het is altijd meer dan alleen een zedelijk gevoel
  - ▶ het is immers altijd emotioneel.

Geloof in één God

Het geweten, impliceert een Ander

- Het geweten impliceert een levende persoon waarop het gericht is, want onbezielde wezens kunnen onze emoties niet opwekken.
  - ▶ de verantwoordelijkheid, schaamte of vrees die wij voelen bij het niet volgen van de stem van ons geweten veronderstelt dit dat er iemand is aan wie we verantwoording schuldig zijn.
  - ▶ als we kwaad doen en daarbij dezelfde pijn voelen als toen wij onze moeder gegriefd hebben;
  - ▶ of als we goed doen en daarbij dezelfde blijde kalmte van geest, dezelfde troostende, bevredigende vreugde ervaren die volgt op een goed woord van onze vader,
  - ▶ dan bezitten we in ons het **beeld van een persoon** naar wie onze liefde uitgaat, om wiens glimlach wij gelukkig zijn, naar wie we verlangen, tot wie we bidden richten, wiens boosheid ons in verwarring brengt enz.
- deze gevoelens moeten een verstandelijk wezen als oorzaak / voorwerp hebben
  - ▶ immers wij zijn niet hartelijk voor een steen, en voelen geen schaamte voor een dier, we hebben geen wroeging of berouw bij het overtreden van een louter menselijke wet.

Geloof in één God

Het argument in de Grammar (10)

- Het geweten wekt al deze emoties op,
  - ▶ pijnlijke: schaamte, angstgevoel, zelfverwijt;
  - ▶ of diepe vrede, een gevoel van veiligheid, overgave en vertrouwen,
  - ▶ die geen waarneembaar of aards voorwerp kan bewerken.
- Als de oorzaak van deze emoties niet uit de zichtbare wereld komt, dan moet het bovennatuurlijk en goddelijk zijn.
  - ▶ zo kunnen de verschijnselen van het geweten, als een bevel opgevat, aan de verbeelding een voorstelling geven van
    - een Opperbestuurder,
    - een Rechter,
    - heilig, rechtvaardig, machtig, alziend, belonend en straffend, enz.

Geloof in één God

De vergelijking met een kind (1)

- Zolang we geen verklaring kunnen geven van de kennis die een kind bezit van zijn moeder, waarom zouden dan niet aannemen dat een kind in het bevel van zijn geweten (de echo van) de stem van een Meester, van een levende, persoonlijke en oppermachtig Heer, kan vernemen?

Geloof in één God

De vergelijking met een kind (2)

- Nemen wij een kind, dat geen invloeden heeft ondergaan die zijn godsdienstige instincten vernietigd hebben.
- Veronderstel dat dit kind zijn ouders beledigd heeft. Het zal zich spontaan, in Gods tegenwoordigheid stellen en Hem vragen om het met hen in orde te brengen.
- in deze eenvoudige daad lig besloten:
  - ▶ 1. het idee van een **onzichtbaar Wezen**, waarmee het in onmiddellijk contact staat, dat hij kan toespreken wanneer het maar wil;
  - ▶ 2. **Iemand** van wiens genegenheid het kind zich verzekerd weet, die meer van hem houdt en meer nabij is dan zijn ouders;
  - ▶ 3. **Iemand** die hem kan horen, waar hij ook is, en die zijn gedachten kent;
  - ▶ 4. **Iemand** die een verandering teweeg kan brengen in de stemming/houding van anderen (tegenover het kind).

Geloof in één God

De vergelijking met een kind (3)

- Dit kind heeft in zijn geest het beeld van
  - ▶ een onzichtbaar Wezen dat voor hem zorgt,
  - ▶ dat overal aanwezig is,
  - ▶ in de harten leest en de harten verandert,
  - ▶ dat altijd toegankelijk is en luistert naar gebed.
- Dit kind heeft een echte godskennis, immers een alledaags voorval doet het spontaan zijn toevlucht zoeken bij deze onzichtbare Persoonlijkheid.
  - ▶ Hij heeft het beeld van iemand die door stil dreigen/beloven zekere dingen beveelt.
  - ▶ iemand die zijn goed daden goedkeurt en die hem Zijn instemming schenkt in zijn zedelijk gevoel en zedelijk oordeel.
  - ▶ iemand die goed is, omdat Hij oplegt en afdwingt wat rechtvaardig en goed is.
  - ▶ iemand die niet alleen hoop/vrees wekt bij het kind, maar ook liefde.
    - want het ervaart zo dat Hij een goede wet geeft omdat Hijzelf goed is. Het kenmerk van goedheid is dat zij liefde opwekt.
    - deze iemand is zelf voorwerp van liefde. Het kind ervaart zo dat waarheid, zuiverheid, rechtvaardigheid, vriendelijkheid e.d. aspecten zijn van de goedheid. Hij zal daardoor de Wetgever liefhebben die ze hem oplegt.

Geloof in één God

De vergelijking met een kind (4)

- Deze apprehensie kan een kind hebben van zijn opperste Wetgever en Rechter.
  - ▶ het is een feit dat sommige kinderen haar bezitten.
  - ▶ hoe onvolledig dit godsbeeld ook mag zijn, het is het beeld van de goede God, die goed in zich is en goed tegenover het kind.
- al kan het kind het woord 'God' niet uitleggen zijn daden tonen dat God veel meer voor hem is dan een abstract woord.
- in hoeverre deze eerste noties van de godsdienst van buiten komen en/of uit de eigen ziel, of wat er natuurlijk in is en wat een bovennatuurlijke hulp veronderstelt, kunnen we niet nader bepalen.

Geloof in één God

De groei van dit godsbeeld (1)

- ongeacht de oorsprong van dit godsbeeld, is het duidelijk dat het verdiept en vervolledigd kan worden door kennis die van buiten komt.
  - ▶ dit is een persoonlijke weg en hangt af van iemands levensomstandigheden, talenten, enz.
    - het godsbeeld kan duidelijker en krachtiger, dan wel verduisterd, verwrongen of uitgewist worden. Door onachtzaamheid, de beproevingen van het leven, slechte vrienden of wereldse bezigheden kan dit licht verflauwen en zelfs uitdoven.
    - wie zondigt tegen het plichtsgevoel van het geweten verliest geleidelijk die ervaringen van schaamte en vrees, de natuurlijke gevolgen van de overtreding, die getuigen van de onzichtbare Rechter.
- wanneer men het godsbeeld koestert, zal het, met de ontwikkeling van de vermogens en bij het toenemen van de jaren, groeien en zich verdiepen.
  - ▶ dit gebeurt onder invloed van de veelvuldige lessen van binnen en van buiten die de opvoeding, de omgang met anderen, de ervaring en de literatuur, over die éne en persoonlijke God geven.

Geloof in één God

De groei van dit godsbeeld (2)

- Wie zorgvuldig gevormd is op basis van zijn natuurlijk geweten, ziet de natuur en de wereld van de mensen als een weerspiegeling van de waarheden omtrent de éne, levende God waarmee hij vanaf zijn kinderjaren vertrouwd is.
- Zo is het geweten een beginsel dat het schepsel met Zijn Schepper verbindt.
  - ▶ de krachtigste greep op godsdienstige waarheden krijgt men door de gewoontes en trouw (en deugden) van persoonlijke godsdienstigheid.
  - ▶ dan wordt men nl. door het gebed enz. gebracht in Zijn tegenwoordigheid, en kan men rechtstreeks en in alle eenvoud, vertrouwelijk met Hem spreken, zoals wij dat hier op aarde kunnen met een mens die onze meerdere is.
- *Het is daarom te betwijfelen, of wij ons levendiger bewust zijn van het gezelschap van onze medemensen dan dat deze bevoorrechte zielen zich bewust zijn van (de aanwezigheid van) de onzichtbare Schepper.*

Geloof in één God

Niet afhankelijk van de Openbaring

- Deze levendige apprehensie van God is niet afhankelijk van de Openbaring; en vereist geen kennis van de Schrift en van de geschiedenis of leer van de katholieke Kerk.
- Maar als de natuurlijke godsdienst ons al dit godsbeeld leert, dan mag het duidelijk zijn dat het Christendom (Openbaring) ons een vollediger en nauwkeuriger beeld van God leert.

Geloof in één God

Slotopmerking.

- Sommigen (evangelicals) zien tegenstrijdigheden tussen een dogmatische geloofsleer en een vitale godsdienst.
  - ▶ zij stellen dat ons heil niet afhangt van de juiste leer omtrent God, de Verlosser, de H. Drievuldigheid, maar van de gesteldheid van ons hart.
- die mensen hebben
  - ▶ **gelijk** in zoverre dat men bij de stellingen zelf kan blijven staan als louter verstandelijke begrippen (en dus niet tot een vitale godsdienst komt),
  - ▶ **ongelijk** als zij stellen dat dit onvermijdelijk is en altijd gebeurt..
- de geloofsartikelen moet men zien als de uitdrukking van feiten/inhoud
  - ▶ we hebben ze onvermijdelijk nodig omdat wij altijd de taal nodig hebben in ons eigen denken en in de omgang met anderen (incl. God)
  - ▶ ze zijn nodig vanuit dogmatisch standpunt omdat zij ons de waarheden leren en verduidelijken waarop onze godsdienstige verbeelding moet steunen.

Geloof in de H. Drievuldigheid.

Inleiding

- Newman kijkt hoe wij een werkelijke toestemming kunnen geven aan het dogma van de H. Drievuldigheid.
  - ▶ (kort) **Er één God is in drie personen, deze drie personen zijn alle drie God en toch is er maar één God.**
- de leer van de Drievuldigheid is van “notionele aard”.
- de manier om de realiteit van de Drie-ene God toch te begrijpen is om de onderdelen van dit mysterie nader te bekijken.

Geloof in de H. Drievuldigheid.

Inleiding (2)

- Newman neemt als uitgangspunt de Athanasiaanse geloofsbelijdenis *Quicumque*.
  - ▶ deze geloofsbelijdenis werd in de Anglicaanse kerk bij de Prime op zondag gebeden. Men hield het voor een tekst van St. Athanasius (+373).
  - ▶ het stuk was in de Oosterse kerken onbekend tot in de 12de eeuw en is waarschijnlijk in de 5de eeuw in Z. Frankrijk geschreven. Het ademt de sfeer van het werk van Vincentius van Lerins (fl. 440).
    - de oudste tekst vinden wij in een voorwoord bij een collectie van preken van Caesarius van Arles (+542).
      - voor een omschrijving van het dogma van de H. Drie-eenheid verwijs ik naar de Catechismus van de Katholieke Kerk 253-255.
  - ▶ Het *Quicumque* omvat overigens geen elementen waarmee een katholiek moeite heeft.

Geloof in de H. Drievuldigheid.

De onderdelen

- Newman vat de gegevens over de Drie-eenheid samen. Het N.T. spreekt over verschillende elementen van het mysterie:
  - ▶ 1. Er is maar één God.
  - ▶ 2. Er zijn drie goddelijke personen Vader, Zoon en H. Geest
  - ▶ 3. Uit de Vader is en is altijd geweest: de Zoon.
  - ▶ 4. Uit de Vader en de Zoon, is en is altijd geweest: de Geest.
  - ▶ 5. de Vader is de ene eeuwige persoonlijke God.
  - ▶ 6. de Zoon is de ene eeuwige persoonlijke God.
  - ▶ 7. de H. Geest is de ene eeuwige persoonlijke God.
  - ▶ 8. De Vader is niet de Zoon
  - ▶ 9. De Zoon is niet de Geest
  - ▶ 10. De Geest is niet de Vader.

Geloof in de H. Drievuldigheid.

De basis in het N.T.

- Deze tien genoemde elementen vindt men bij lezing van het N.T.
  - ▶ los van elkaar zijn deze onderdelen goed te begrijpen.
  - ▶ hun samenhang gaat echter onze pet te boven.
  - ▶ Niet omdat God in zich onbegrijpelijk zou zijn:
    - God in zich is volkomen helder.
    - ons verstand schiet tekort om dit mysterie in zijn geheel (samenhang) te zien.
  - ▶ de geloofspraktijk/geloofsleven gaat over de concrete dingen,
  - ▶ de theologie heeft de abstracte en algemene dingen tot voorwerp.
  - ▶ ons geloofsleven houdt zich bezig met deze individuele stellingen
  - ▶ de theologie beschouwt ze in hun geheel beschouwt,
  - ▶ ons geloofsleven leeft en groeit in de beschouwing van deze gegevens.
- Newman illustreert dan vanuit het N.T. de diverse onderdelen van dit dogma.

Drie-eenheid

1. Er is maar één God.

- Mk. 12,29: “De Heer onze God is de enige Heer.” ook: 1 Kor. 8,4; Ef. 4,6; 1 Tim. 2,5

Drie-eenheid

2. Er zijn drie goddelijke personen Vader, Zoon en H. Geest.

- *“De drie personen Vader, Zoon en H. Geest leggen in de hemel getuigenis af”, dit is gebaseerd op comma Johanneum: 1 Joh. 5,17.*
- *Lk. 1,35: “De H. Geest zal over u komen en de kracht van de Allerhoogste zal u overschaduwen; daarom ook zal wat ter wereld wordt gebracht heilig genoemd worden, Zoon van God.”* ook Lk. 2,21-22 (doop door Johannes).
- *Mt. 28,19: “Doopt hen in de naam van de Vader en de Zoon en de heilige Geest...”*.
- *2 Kor. 13,13: “De genade van de Heer Jezus Christus, de liefde van God en de gemeenschap van de heilige Geest zij met u allen.”* ook 1 Petr. 1,1; Ef. 1,3-14; 4,4-6; Joh. 10,38; 14,9v; 17,10; 16,13v; 5,19...

Drie-eenheid

3. Uit de Vader is en is altijd geweest: de Zoon.

- Johannes noemt Jezus ook het Woord:
- Joh. 1,1-4: *“In het begin was het Woord en het Woord was bij God en het Woord was God. Dit was in het begin bij God. Alles is door Hem geworden en zonder Hem is niets geworden van wat geworden is. In Hem was leven, en dat leven was het licht der mensen”*.
- Joh. 8,42: *“Als God uw vader was, zoudt gij Mij beminnen, want van God ben Ik uitgegaan”*.
- Joh. 10,30: *“Ik en de Vader, wij zijn één”*.
- Joh. 1,14: *“Wij hebben zijn heerlijkheid aanschouwd, zulk een heerlijkheid als de Eniggeborene van de Vader ontvangt”*.

Drie-eenheid

4 Uit de Vader en de Zoon, is en is altijd geweest: de Geest.

- Joh. 15,26: “Wanneer de Helper komt, die Ik u van de Vader zal zenden, de Geest der waarheid die van de Vader uitgaat, zal Hij over Mij getuigenis afleggen”.
  - ▶ **De Geest van de Vader.**
    - Joh. 15,26: “de Geest der waarheid die van de Vader uitgaat”.
    - Mt. 10,20: “maar door u spreekt dan de Geest van uw Vader”.
  - ▶ **De Geest van de Zoon.**
    - Gal. 4,6: “Hij heeft de Geest van zijn Zoon in ons hart gezonden,”
    - Ook Rom. 8,9-10; Fil. 1,19.
  - ▶ **Jezus zal Vader vragen om de Geest te sturen** (Joh. 14,16; 16,7);
  - ▶ **Vaker zegt Jezus dat Hij en de Vader één zijn** (Joh. 10,30) en dat alles wat de Vader heeft ook het zijne is. (bv. Joh. 16,15; 17,10; Mt. 11,27)
    - Joh. 16,14-15: “Hij (= H. Geest) zal Mij verheerlijken, omdat Hij aan u zal verkondigen wat Hij van Mij ontvangen heeft. Ik zei dat Hij aan u zal verkondigen wat Hij van Mij ontvangen heeft, omdat al wat de Vader heeft het mijne is.”

Drie-eenheid

5 De Vader is de ene eeuwige persoonlijke God.

- Mt. 5,16: “*Zo moet ook uw licht stralen voor het oog van de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader verheerlijken die in de hemel is.*”. Dat de Vader de ene eeuwige God is, is evident uit de hele Schrift.
- Vaderschap van God: Mt. 5,48; 6,1-32; 7,11; Joh. 1,12; 1 Joh. 3,1v; Rom. 8,14v; Gal. 4,5v. Ook Dt. 32,6; Jer. 31,9; 2 Sam. 7,14 ... .

Drie-eenheid

6 De Zoon is de éne, eeuwige, persoonlijke God (1)

- ▶ Rom. 9,5; Fil. 2,6: *“hoewel Hij Gods gestalte bezat en zijn gelijkheid met God geen roof behoefde te achten ...(Canisiusvert.)”*;
- ▶ Kol. 1,19: *“in Hem heeft God willen wonen in heel zijn volheid.”*
- ▶ Kol. 2,9: *“in Christus is de godheid in heel haar volheid lijfelijk aanwezig.”*
- ▶ Tit. 2,13: *“terwijl wij uitzien naar de zalige vervulling van onze hoop, de openbaring van de heerlijkheid van onze grote God en Heiland Christus Jezus”*.
- ▶ Hebr. 1 laat zien dat Jezus boven engelen verheven is en dat ps. 45 en 102 Hem als God schilderen.
- ▶ 2 Petr. 1,1: *“door de gerechtigheid van onze God en Heiland Jezus Christus”*.
- ▶ Joh. 5,18: *“Om die reden waren de Joden er nog meer op uit Hem te doden: Hij tastte immers niet slechts de sabbat aan, maar Hij noemde zelfs God zijn eigen Vader en maakte daardoor zichzelf aan God gelijk”*. (ook 10,33)
- ▶ 1 Joh. 5,20b: *“wij zijn in de waarachtige God, want wij zijn in Jezus Christus, zijn Zoon. Dit (=deze (οὗτος)) is de ware God, dit is eeuwig leven!”*

Drie-eenheid

6 De Zoon is de éne, eeuwige, persoonlijke God (2)

- Ook vele titels aan God toegeschreven worden op Christus toegepast.
  - ▶ termen van God uit 1 Tim. 6,15 worden in Ap. 17,14; 19,16 toegepast op Christus
- Schepper (God) (Ef. 3,9) => Christus = schepper in Joh. 1,3; 1 Kor. 8,6; Kol 1,16 onderscheiden van de vader in Rom. 11,36
- “Onze Heiland” Christus ook in Tit. 2,10.14.
- Toen Jes.6 zijn visioen had in de tempel zag hij de heerlijkheid Gods, maar Joh. laat dit slaan op Christus Joh. 12,41.
- Jezus zelf legt er getuigenis over af.
  - ▶ Hij toont zich superieur over alles, over engelen en mensen. Hij is meer dan een profeet, meer dan Jonas en Salomo (Mt. 12,41; Lk. 11,31;...).
  - ▶ Engelen verschijnen en dienen Hem (Mt. 4,11). Hij hoefde de Vader maar te vragen en Hij zou twaalf legioenen engelen gestuurd hebben (Mt. 26,53).
  - ▶ Hij doet wonderen die alleen God kan doen.

Drie-eenheid

6 De Zoon is de éne, eeuwige, persoonlijke God (3)

- Jezus verlangt geloof in Zijn eigen persoon
  - ▶ bv. Lk. 9,26: *“Als iemand zich schaamt over Mij en mijn woorden, zal de Mensenzoon zich over hem schamen, wanneer Hij komt in zijn heerlijkheid en die van zijn Vader en de heilige engelen.”*
  - ▶ Jezus spreekt steeds over Mijn Vader en uw Vader (bv. Mt. 25,34; 26,29). Het *“Onze Vader”* is ook niet Jezus’ gebed, maar wel dat van Zijn leerlingen (Mt. 6,9).
  - ▶ Mt. 26,63-64: *“Ik bezweer U bij de levende God ons te zeggen of Gij de Christus zijt, de Zoon van God. Jezus gaf hem ten antwoordt: ‘Gij zegt het’”*.
- Paulus: Christus’ God-zijn en pre-existentie:
  - ▶ Kol. 1,16v.: *“In Hem is alles geschapen in de hemelen en op de aarde, het zichtbare en het onzichtbare, tronen en hoogheden, heerschappijen en machten. Het heelal is geschapen door Hem en voor Hem. Hij bestaat voor alles en alles bestaat in Hem”*.
  - ▶ Fil. 2,6-11: *“Hij die bestond in goddelijke majesteit heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God: ...”*
- Joh. 3,16:
  - ▶ *“Zo zeer immers heeft God de wereld lief gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon heeft gegeven, opdat al wie in Hem gelooft, niet verloren zal gaan, maar eeuwig leven zal hebben”*.

Drie-eenheid

7. De H. Geest is de ene eeuwige persoonlijke God.

- De H. Geest is een echte persoon.
- Jezus belooft Hem te zenden (Joh. 13,11-17,26).
- Zijn taken:
  - ▶ onderricht in de Waarheid (Joh. 16,13),
  - ▶ getuigenis afleggen voor Christus (Joh. 15,26, vgl. 1 Kor. 3,6)
  - ▶ doen begrijpen van de mysteries van God (1 Kor. 2,10),
  - ▶ voorspellen van toekomstige dingen (Joh. 16,13; Hand. 21,11)...
  - ▶ Hand. 5,3-5: hier wordt H. Geest en God door elkaar gebruikt.

Drie-eenheid

8. De Vader is niet de Zoon

- Johannes: de Logos is een andere persoon dan de Vader
  - ▶ Joh. 1,14,18 ..., dat blijkt wel uit teksten hierboven.
  - ▶ ook 5,26; 3,16.18; 1 Joh. 4,9; Rom. 8,32 ev. Rom. 8,3; Joh. 5,18

Drie-eenheid

9 De Zoon is niet de Geest.
10 De Geest is niet de Vader.

- De H. Geest is een aparte persoon die door de Vader en de Zoon gezonden wordt.
- Hij geeft o.a. wijsheid en inzicht aan de gelovigen. Vgl. hierboven.
- In de toespraak van Petrus op Pinksteren (Hand. 2,22-36) is reeds sprake te zijn van de Vader, de Zoon en de H. Geest.
- Hij wordt als een aparte persoon gemeld naast de Vader en de Zoon in de doopopdracht in Mt. 28, 19. ook Joh. 14,16.26; 15,26...

Grammar of Assent. Deel II

Instemming en inferentie

- Instemmen heeft een onvoorwaardelijk karakter.
- Newman maakt onderscheid tussen waarheden
  - ▶ 1. die strikt te bewijzen zijn,
  - ▶ 2. waarvoor we slechts waarschijnlijkheidsgronden hebben.
- ▶ ad1. absolute waarheden: conclusies uit mathematisch-abstracte syllogismen.
- ▶ ad2. waarheden verbonden met het concrete leven.
  - juist omdat ze concreet zijn, kunnen we er niet die mathematisch-abstracte / onvoorwaardelijke conclusies mee bereiken.
- juist zulke mathematische conclusies zouden we eigenlijk het liefst voor alle zaken bezitten.

Grammar of Assent

Instemming en inferentie (2)

- Newman noemt de conclusies van de tweede soort: waarschijnlijke conclusies.
- Newman stelt
  - ▶ een instemming is niet wezenlijk afhankelijk van de voorafgaande redenering
  - ▶ een waarschijnlijke conclusie wel.

  - ▶ Een instemming
    - is geen redenering;
    - is onvoorwaardelijk,
    - volgt op een redenering, maar ziet verder af van de redenering;

  - ▶ Een waarschijnlijke conclusie (redenering)
    - is voorwaardelijk,
    - steunt op de voorafgaande syllogismen en is zo sterk als zijn argumenten

Grammar of Assent

Instemming en inferentie (3)

- Een instemming volgt op een redenering.
  - dit leidt tot de vraag:
hoe kan een voorwaardelijke daad van onze geest (redenering) leiden tot een onvoorwaardelijke instemming?
- Het is een feit dat wij vaak waarheden aanvaarden met een volstrekte zekerheid, zonder dat we ze kunnen verantwoorden met overeenkomstige redeneringen.

Grammar of Assent

Instemming en inferentie (4)

- **Instemmen** is een andere daad is dan het **trekken van een conclusie (inferentie)** als conclusie. Immers de instemming
  - ▶ kan blijven bestaan terwijl de inferentie vergeten is
  - ▶ de inferentie kan zijn kracht blijven uitoefenen terwijl de instemming verdwijnt
  - ▶ de redenering kan overtuigend zijn en de conclusie juist terwijl we toch geen instemming geven;
  - ▶ conclusies die logisch onaanvechtbaar zijn, worden dikwijls onder invloed van de wil niet aanvaard; er is dan wel een inferentie, maar geen instemming;
    - zelfs bij lange, ingewikkelde wiskundige redeneringen, waarvan elke fase ontegensprekelijk is, kan toch de instemming geweigerd worden, juist omdat ze zo lang en ingewikkeld zijn.

Grammar of Assent

Instemming en inferentie (5)

- Kortom: instemming is
  - ▶ onvoorwaardelijkheid
  - ▶ een ongereserveerde en twijfelloze aanvaarding van een propositie
  - ▶ een volstrekte erkenning van de waarheid
  - ▶ een beamen zonder voorbehoud
  - ▶ betekent dat we afzien van de inferentie die tot de propositie heeft geleid.

Grammar of Assent

Instemming en inferentie (6)

- er zijn geen graden van instemming.
- de instemming is een ondeelbare daad
  - ▶ graden van instemming zijn even onmogelijk als graden van waarheid;
  - ▶ instemming kan evenmin in soorten ingedeeld worden als de waarheid.
- men kan niet spreken van halve, zwakke of volle instemming
  - ▶ zoals men niet spreken kan van halve waarheden en volle waarheden, enz.
- er zijn proposities waarmee wij instemmen, zonder een adequate redenering:
  - ▶ “ik moet sterven”,
  - ▶ “ik heb ouders” ... .
- het redeneren-in-woorden is niet het beginsel van de zekerheid.

Grammar of Assent

Zekerheid (1)

- Een instemming zonder te reflecteren op de gronden ervan noemt Newman **eenvoudige instemming**.
- Instemmen na onderzoek met een vroeger geschonken instemming geeft **reflexe instemming**. (Instemmen met een instemming)
  - ▶ we kunnen nagaan welke redeneringen aan onze instemming voorafgingen, zonder dat wij onze instemming opschorten of twifelen.
  - ▶ als deze reflexe instemming een waarheid tot voorwerp heeft, dan pas is er **zekerheid in de volle zin van het woord**.

Grammar of Assent

Zekerheid (2)

- Wat zijn de criteria om zekerheid te onderscheiden van loutere inbeelding, waarheid van schijnwaarheid?
  - ▶ immers zeker-zijn maakt iets nog niet waar.
- Zekerheid. twee kenmerken:
  - ▶ 1.(uit de aard van de zaak) is instemmen met een waarheid met de instemming dat het een waarheid is: (*To know that I know*)
    - wat waar is, blijft waar, en wordt niet onwaar,
      - daarom geldt dat wie zekerheid bezit ervan overtuigd is, dat, ondanks alles de zaak zal blijven zoals ze is, zelfs al zou hij haar verwerpen.
    - wie zegt zeker te zijn zonder zeker te zijn dat deze toestemming nooit meer verandert is niet zeker.
    - dit is uiteraard enkel subjectieve zekerheid.
  - ▶ 2.(uit de ervaring) is de gemoedstoestand die zekerheid vergezelt:
    - innerlijke rust, succes, veiligheid, een triomfantelijke rust-na-strijd, thuiskomen.
    - dit gevoel verschilt van de voldoening van alle andere daden van onze geest
      - zoals de enkelvoudige instemming of het kennen zonder te weten dat men iets kent, het streven naar kennis, het genot van het logisch redeneren, enz.

Grammar of Assent

Het verschil tussen instemmen en zekerheid

- vaak bezit men (ook in het geloof) slechts een **enkelvoudige instemming** zonder reflectie. (= ook wel: materiële, interpretatieve of virtuele zekerheid).
- deze instemming kan bij een kleine uitdaging omgezet kan worden in een **samengestelde (of reflexe) instemming = echte zekerheid**.
  - ▶ zo aanvaardt men dat J. Caesar een invasie deed in onze streken.
  - ▶ als hieraan getwijfeld zou worden, dan kan de reflectie hierover deze eenvoudige instemming veranderen in samengestelde instemming (= zekerheid).
- een lichtvaardige enkelvoudige instemming, kan bij nader onderzoek wel eens fout blijken te zijn (en is dus geen materiële zekerheid) en dan verdwijnt deze.

Grammar of Assent

Het verschil tussen instemmen en zekerheid

- De **enkelvoudige** instemming is meestal concreet,
  - ▶ d.w.z. de termen van de propositie worden met een concrete apprehensie gekend, de inhoud is een ervaring, en spreekt heel de mens aan.
  - ▶ vandaar dan ook, dat zij tot daden dringt.
- De **samengestelde** (of reflexe) instemming bevat altijd een abstract element.
  - ▶ het reflex erkennen dat een propositie waar is, is altijd abstract (het is nl. instemming over een instemming).
  - ▶ een samengestelde instemming heeft daardoor vaak niet meer kracht dan een conclusie.
  - ▶ vandaar dat mensen die zich vooral bezighouden met de waarheid van godsdienstige stellingen (theologen) en niet met de werkelijkheid ervan, vaak koeler zijn in hun godsdienstige praktijken dan de eenvoudigen die hun enkelvoudige instemming met intense overtuiging beleven.

De onvergankelijkheid van zekerheid

- Zekerheid moet onvergankelijk zijn, want waarheid kan geen onwaarheid worden. Toch kan een “zekerheid” een vergissing blijken te zijn.
  - ▶ zekerheid is niet gelijk aan onfeilbaar zijn.
    - is het tweede kenmerk van zekerheid: de stemming van rust, van veiligheid, niet onredelijk? Immers hoe vaak zijn we reeds bedrogen uitgekomen, terwijl wij iets voor zeker hielden (schijnwaarheid).
  - ▶ **Antwoord:**
    - Zekerheid is een doordachte instemming, gegeven na redeneren. Welnu, als mijn zekerheid ongegrond is (= schijnzekerheid), dan ligt dit aan de redenering, niet aan de instemming.
    - dwalingen bij het redeneren zijn lessen, niet om het redeneren op te geven en alle instemming in te trekken, maar om te redeneren met grotere behoedzaamheid.
  - ▶ uit een eerdere dwaling kan men niet concluderen dat instemming en zekerheid abnormale daden van onze geest zijn.
    - dwaling is vaak het gevolg van het niet vertrouwd zijn met een materie of niet getraind in het denken
    - soms noemt men ook zekerheid wat geen zekerheid is.
    - er is niet op alle vlakken/onderwerpen zekerheid te vinden, voor de meeste zaken bezitten wijslechts waarschijnlijkheid.

Zekerheid

De onvergankelijkheid der zekerheid (2)

- Bewijst het gemak waarmee mensen van godsdienst veranderen, niet de vergankelijkheid van de zekerheid?
  - ▶ Newman weerlegt dit, maar erkent dat er geen onfeilbaar criterium te vinden is om ware van valse zekerheid te onderscheiden.
  - ▶ Er is **een negatief criterium**, n.l. de actuele vergankelijkheid van de overtuiging.
    - wie op zijn instemming opgeeft, bewijst daardoor geen echte zekerheid te hebben gehad.
    - zekerheid moet alle onderzoek kunnen verdragen/doorstaan.

Zekerheid

Conclusie

- **Zekerheid** veronderstelt drie voorwaarden:
  - ▶ volgt op onderzoek en bewijs
  - ▶ gaat vergezeld van een specifiek gevoel van geestelijke voldoening en rust
  - ▶ is onveranderlijk.
- Een instemming
  - ▶ zonder rationale gronden, is een voorbarig oordeel, een inbeelding of een vooroordeel.
  - ▶ zonder het gevoel van definitiviteit, is nauwelijks meer dan een redenering.
  - ▶ zonder duurzaamheid, is niet meer dan een opinie.

Zekerheid

De methode om nieuwe waarheden te ontdekken

- Ons redeneren ervaren wij als een enkelvoudige handeling van onze geest en niet als een proces of een reeks van daden.
  - ▶ wij hebben gegevens (premissen) en spontaan trekken we daaruit onze conclusie, zonder te denken aan de middentermen.
  - ▶ in zekere zin gaan we onbewust van het een op het ander over.
  - ▶ dit is de gewone denkwijze van alle mensen.

Zekerheid

De methode om nieuwe waarheden te ontdekken (2)

- De mens zou graag een automatische methode hebben om van oude naar nieuwe waarheden te gaan.
  - ▶ dit zou dan de norm van alle denken moeten zijn, een hulpmiddel bij het onderzoek, een richtsnoer dat ons beveiligt tegen fouten, een instrument dat het gezag overbodig maakt.
- in meetkunde en algebra bezitten we zulk een methode.
  - ▶ we komen er mee tot een uitgebreide kennis van waarheden die anders voor ons verborgen zouden blijven.
    - (Het uitgangspunt is echter een aanname, Stelling van Gödel)
- in andere wetenschappen gebruiken we de logica of de logische inferentie, die een reglement is voor het redeneren.

Zekerheid

De methode om nieuwe waarheden te ontdekken (3)

- Kan een formele redenering, ons even veilig en zeker tot elke waarheid kan voeren als in de meetkunde en de algebra?
  - ▶ de logische redenering leidt tot vermeerdering van zekere kennis, indien men woorden kan vinden om alle nuanceringsen en subtiliteiten van het menselijk denken weer te geven.
  - ▶ hoe beter de betekenis van de woorden begrensd is, hoe betrouwbaarder de logische inferentie zijn.
- Met andere woorden,
  - ▶ hoe meer de gebruikte woorden zuivere abstracties zijn en los staan van de concrete werkelijkheid, hoe meer er sprake is van abstracte apprehensie van de termen, des te zekerder wordt het doel van de formele inferentie (logica) bereikt.
  - ▶ daarom is ook geen redeneerproces zo volmaakt als datgene wat wordt uitgevoerd met symbolen, zoals in de wiskunde.

Zekerheid

De methode om nieuwe waarheden te ontdekken (4)

- In concrete zaken, hebben we beperkingen in ons syllogistisch redeneren.
  - ▶ woorden hebben bijbetekenissen (zijn ambigu), en ze moeten, om er syllogistisch mee te werken, van het concrete worden ontdaan.
  - ▶ het abstracte echter leidt alleen tot het abstracte.
    - terwijl wij proberen in onze redeneringen het concrete te bereiken, ligt er een grote afstand tussen de abstracte conclusies en de concrete feiten die we willen achterhalen.
    - deze afstand is zó groot dat Newman die conclusies slechts **waarschijnlijkheden** noemt.
- om deze conclusies tot zekerheden te verheffen is er iets anders nodig, dat buiten de wetenschappelijke logica staat en dit mankement erin aanvult.

Logica geeft slechts waarschijnlijkheden

Eerste reden

- De stelling, dat de logica (syllogistisch redeneren) slechts tot waarschijnlijkheden voert, is wezenlijk voor Newmans leer over de zekerheid.
  - Hij geeft daar enkele redenen voor.
    - ▶ de **eerste reden** is dat de logica met proposities werkt die op hun beurt bewezen moeten worden, totdat men ten slotte belandt bij de **eerste beginselen**, de verborgen bronnen van alle kennis.
      - deze worden door de één aanvaard en door de ander verworpen, meestal onbewust.
      - in die eerste beginselen ligt de moeilijkheid.
      - als wij over concrete zaken redeneren, duiken er in de loop der redenering telkens eerste beginselen op (veronderstellingen) die de gang van de redenering stap voor stap vergezellen, en die samenhangen met het milieu, tijd, godsdienst, enz. van de redeneerder. De eindconclusie wordt daardoor ten zeerste beïnvloed.
  - wat kan de logica doen om absoluut-zekere, onomstotelijk vaststaande conclusies te verkrijgen?
    - ▶ Newman illustreert aan de hand van een tekstkritisch probleem in Shakespeare hoe weinig we hierin bereiken met syllogistisch-opgebouwde bewijzen.
- We hebben dus iets anders nodig om tot zekerheid te komen.**

Logica geeft slechts waarschijnlijkheden

Tweede reden

- De **tweede** moeilijkheid om via de logica concrete kennis te verkrijgen, ligt in het feit dat **abstracte begrippen** de werkelijkheid slechts gedeeltelijk benaderen, precies omdat ze niet concreet zijn zoals de werkelijkheid dat is.
  - ▶ de syllogistische ideeën-manipulatie moet worden aangevuld.
- Newman gebruikt als voorbeeld het begrip mens.
  - ▶ *“Een mens is een redelijk wezen, dat voor ontwikkeling vatbaar is; dat sociaal denkt enz.”* Maar in de praktijk zien we dat de definitie niet altijd opgaat: men treft idioten, domme mensen, a-socialen aan.
    - hieruit volgt: met het abstracte begrip mens alleen kan je geen zekere conclusie kunnen trekken over individuele mensen.
  - ▶ Het is onmogelijk om een concrete zaak in alle algemene begrippen te verdelen die er in opgesloten liggen.
    - daarom zijn onze logische (verbale) redeneringen, alleen maar juist in hun abstracties, en ze zijn niet met volstrekte zekerheid toepasselijk op de concrete werkelijkheid.

Om ze geschikt te maken voor het verwerven van kennis omtrent het concrete is nog iets anders nodig.

Logica geeft slechts waarschijnlijkheden

Redenen

- Ons denken is te subtiel en te veelomvattend:
  - ▶ de bronnen zijn te ver verwijderd en te verborgen,
  - ▶ de weg is te persoonlijk en te moeilijk,
  - ▶ het materiaal is te verschillend en te ingewikkeld,
  - ▶ om geheel in woorden te kunnen vatten.
- ▶ Dit wil niet zeggen dat Newman de logische inferentie als waardeloos verwerpt:
  - ▶ zij is echter niet de volledige verklaring voor onze instemming.
- Newman geeft voorbeelden die aantonen hoe de syllogistische logica in concrete zaken weliswaar een grote rol speelt, maar hoe er bij al die redeneringen *nog een ander element* komt dat ten slotte de laatste verklaringsgrond is voor de zekerheid.

Logica geeft slechts waarschijnlijkheden

Voorbeelden

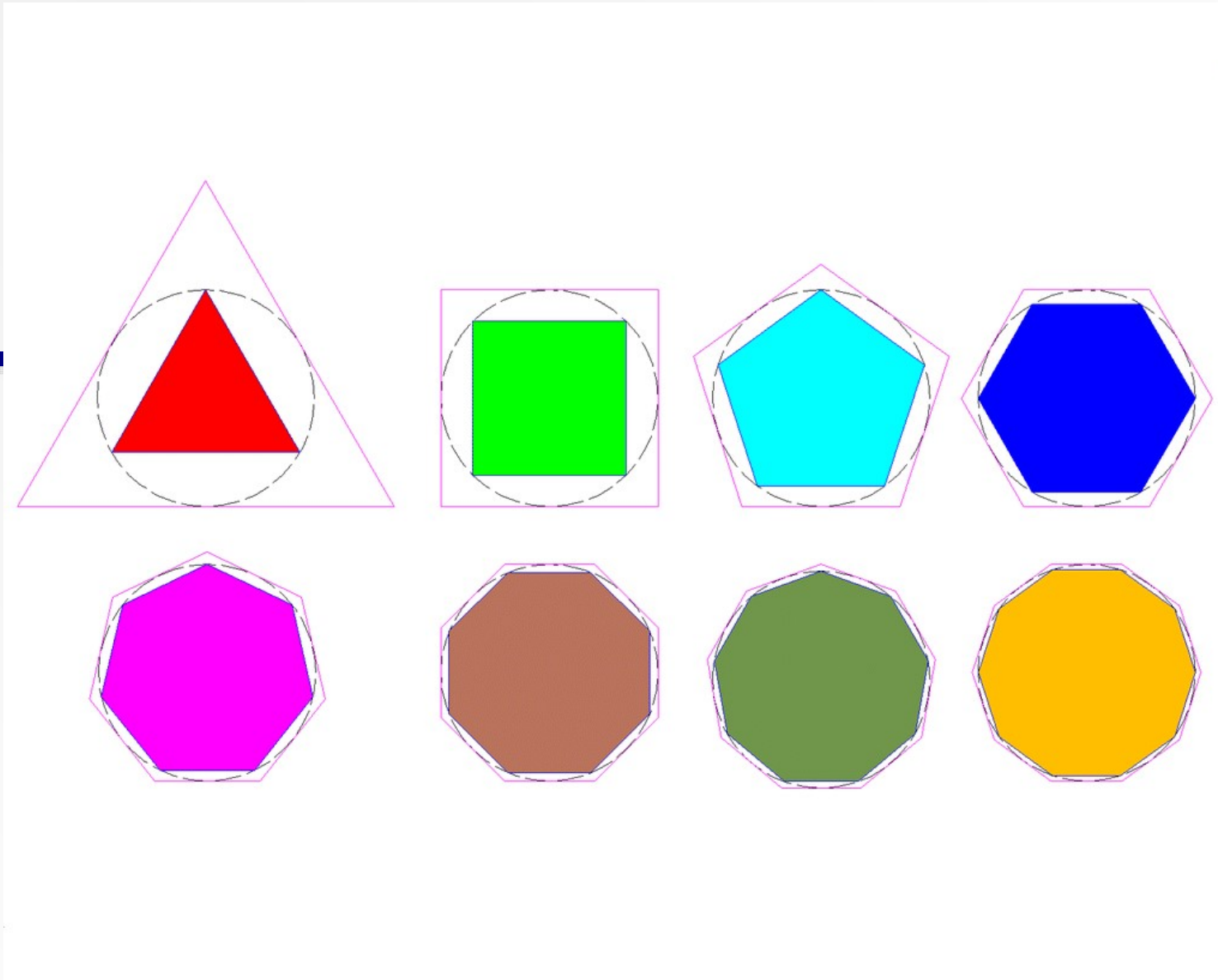
- Hij laat zien dat:
  - ▶ de syllogismen slechts het geraamte zijn van de eigenlijke redeneringen;
  - ▶ veel bijzonderheden van de gedachtengang niet onder woorden zijn te brengen en niet in syllogismen kunnen worden uitgedrukt;
  - ▶ veel veronderstellingen of eerste beginselen hierbij een onmerkbare rol spelen;
  - ▶ logische bewijzen naar de letter genomen slechts waarschijnlijkheidsbewijzen zijn, die elkaar bevestigen of corrigeren;
  - ▶ een sterk persoonlijke element de richting van onze zekerheden bepaalt;
  - ▶ impliciete denkprocessen hun invloed uitoefenen en de conclusie tot een zekerheid maken langs geleidelijke wegen, door rustige beschouwing en door het abstracte van de redenering tot een ervaren werkelijkheid te maken.

Zekerheid

Beschrijving van het concrete redeneren

- Kortom: er is een heel groot gebied waarin het bewijsmateriaal niet voldoende is voor een wetenschappelijk of wiskundig bewijs, maar wel voor de instemming en de zekerheid.
  - ▶ m.n. in redeneringen omtrent concrete zaken kunnen we vaak met “zulk bewijsmateriaal” onze zekerheid verkrijgen.
- Newman vergelijkt deze denkmethode met Newtons limiet (in *Principia*):
  - ▶ wanneer we in een cirkel een regelmatige veelhoek schrijven en de zijden voortdurend verkorten, dan nadert die veelhoek steeds meer tot die cirkel, die zijn limiet is. Maar de veelhoek verdwijnt voordat hij met de cirkel samenvalt, al geraakt hij steeds dichterbij zijn doel.

Beschrijving van het concrete redeneren

Argumenten uit convergentie

- Wat zijn dan in onze redenering de zijden van de veelhoek die steeds korter worden en die ten slotte samenvallen met de omtrek van de cirkel, d.i. de zekerheid?
- Het zijn
  - ▶ de vele premissen (uitgangspunten), die alle in dezelfde richting wijzen;
  - ▶ opgehelderde objecties,
  - ▶ weerlegde theorieën,
  - ▶ overwonnen moeilijkheden;
  - ▶ de bevestigende uitzonderingen;
  - ▶ onverwachts ontdekte relaties met algemeen aanvaarde waarheden,
  - ▶ enz.

Beschrijving van het concrete redeneren

Argumenten uit convergentie

- Langs deze en vele andere wegen komt de geoefende en ervaren denker tot de overtuiging dat een conclusie onvermijdelijk is:
- het bewijs is de limiet van de convergerende waarschijnlijkheden,
- of anders gezegd: al die redenen samen staan gelijk met een bewijs.
- Drie voorbeelden:
  - ▶ het bewijzen van de valwetten (experimenten zijn nooit perfect),
  - ▶ conclusies van rechtbanken,
  - ▶ het bepalen van de auteur van een anoniem werk.

Beschrijving van het concrete redeneren

Informele en natuurlijke redenering

- bij de vorige redeneringen is er nog een zekere aandacht voor het verband tussen premissen en conclusies (informele redeneringen)
- nu behandelt Newman redeneringen waarbij deze aandacht vrijwel verdwenen is (natuurlijke redeneringen).
  - ▶ de gewone methode van redeneren bestaat niet in een gaan van proposities naar proposities, maar van dingen naar dingen, van het concrete naar het concrete, van geheel tot geheel.
  - ▶ we zien daarbij het hele redeneerproces over het hoofd, en laten zonder het te weten de regels buiten beschouwing.
    - toch zit er methode in (impliciet), het stoort zich niet aan de wetenschappelijke logica. Middentermen en premissen zijn wel aanwezig, maar ze worden niet opgemerkt.
  - ▶ een voorbeeld is de zekerheid van de grote meerderheid der mensen die geloven in de waarheden van de Kerk.
    - deze waarheden kunnen onderbouwd en verdedigd worden met logische argumenten
    - maar gewoonlijk is dat niet de weg waarlangs we deze waarheden aanvaarden.

Beschrijving van het concrete redeneren

natuurlijke redenering

- Newman wijst op de overeenkomst tussen de natuurlijk inferentie en het geheugen en de smaak voor het schone.
- het **vermogen om op natuurlijke wijze goed te redeneren** strekt zich niet bij ieder tot alle gebieden van concrete kennis uit.
  - ▶ Napoleon had het op het vlak van strategie/logistiek, Newton in de fysica.
  - ▶ het is er mee als met het geheugen:
    - de een onthoudt beter een stuk literatuur, de ander datums en gebeurtenissen.
- dit **redeneervermogen** noemt Newman het **gevolgtrekkend vermogen** of de **illatieve zin (illative sense)**.

Grammar of Assent

Illative Sense / redeneringszin

- Zo komen wij bij de centrale vraag van zijn werk: **hoe redeneert de doorsneemens?**
- Het antwoord:
  - ▶ niet als een wiskundige, met syllogismen, in strakke bewijzen,
  - ▶ maar door de werking van het gezond verstand, dat op een min of meer directe wijze uit een verzameling concrete gegevens de concrete conclusie grijpt.
- Dit neemt Newman aan en zoekt een filosofische verklaring.

Beschrijving van het concrete redeneren

Hoe controleren we ons impliciete denken?

- Vanzelf volgt de vraag:

“hoe kunnen wij de deugdelijkheid van die impliciete redeneringen controleren?”

- Newman stelt dat het **gezonde verstand** zelf zijn eigen werking controleert en dat dus de **illatieve zin** de toetssteen is voor de ware zekerheid.

Beschrijving van het concrete redeneren

Het bestaan van de Illative Sense

- hij onderbouwt de redelijkheid om op deze illative sense te vertrouwen:
  - ▶ wat natuurlijk is voor een wezen is geen gebrek maar leidt tot het doel van zijn bestaan
  - ▶ welnu, impliciet redeneren of de werking van de illatieve zin is iets natuurlijk.
  - ▶ dus: redeneren onder invloed van onze illatieve zin is geen gebrek, maar leidt ons tot ons doel: de zekerheid.
- of anders gesteld:
  - ▶ ons bestaan/natuur (met zijn eigenschappen) is van God afhankelijk
  - ▶ welnu, de illatieve zin is iets van onze natuur.
  - ▶ dus: God heeft ons die illatieve zin gegeven.

  - ▶ Daarom moeten we deze faculteit zonder wantrouwen aanvaarden en benutten.
- het is het menselijk verstand dat redeneert en zijn eigen redeneringen beoordeelt

Het bestaan van de Illative Sense (2)

- ter illustratie van het wezen van de illatieve zin wijst Newman op wat hij noemt parallelle faculteiten (eigenlijk zijn het bijzondere toepassingen zijn van dit vermogen)
  - ▶ 1. de **phronesis** van Aristoteles, de faculteit die ons leiding geeft in ons gedrag door in concrete gevallen onze morele plicht te bepalen.
    - er bestaan morele regels, maar niet voor alle gevallen, bovendien zijn ze niet altijd uitvoerbaar
    - ons eigen denkvermogen, door de praktijk en de ervaring gerijpt, bepaalt zonder syllogismen wat we op dit ogenblik volgens de zedenwet moeten doen.
  - ▶ 2. in een aantal beroepen en ambten die gelegenheid geven tot de uitoefening en het tonen van (aangeleerde/verworven) **talenten**,
    - bv. pleiten voor een rechtbank, debatteren in het parlement, eiden van een openbare vergadering en het aanvoeren van een leger.
    - deze talenten groeien niet alleen door het toepassen van boeken en regels, maar meer door persoonlijke bekwaamheid en scherpzinnigheid, aanleg, tact en omzichtigheid.
    - zoals deze persoonlijke eigenschap het leidend beginsel is in het beoordelen en behandelen van alles wat met deze functies in betrekking staat, zo ook is de illatieve zin het leidend beginsel in ons redeneren over andere concrete feiten.

Beschrijving van het concrete redeneren

Het bestaan van de Illative Sense (3)

- Newman vergelijkt de illatieve zin verder met
  - ▶ de beoefening van kunst,
  - ▶ het beroep van ingenieur of scheepsbouwer,
  - ▶ bekwaamheid in graveren, zingen of instrumentale muziek maken,
  - ▶ in toneelspelen en gymnastiek enz.,

- ▶ dit zijn vaardigheden waarin men niet uitmunt door enkel en alleen de geschreven regels te volgen, maar door een spontaan en bijna onbewust concluderen tot datgene wat tot de volmaaktheid van de kunst geleidt.

Beschrijving van het concrete redeneren

Het bestaan van de Illative Sense (4)

- Zo is dan het vraagstuk voor Newman opgelost:
  - ▶ de sprong van het redeneren naar de instemming (onvoorwaardelijk beamen / zekerheid) is verantwoord omdat wij een illatieve zin bezitten, die de conclusie omtrent concrete zaken weet te grijpen uit een opeenhoping van premissen.

Het bestaan van de Illative Sense (4)

Voorbeelden ter verduidelijking

- Newman geeft voorbeelden. Hij gaat na, hoe die illatieve zin functioneert in een discussie, lange redenering of een onderzoek.
  - ▶ Daarna neemt hij een reeks zogenaamde eerste beginselen onder de loep, die elke redenering kunnen beïnvloeden:
    - fundamentele aspecten waaronder we problemen kunnen bezien;
    - proposities die we bij het begin van een redeneerproces stilzwijgend aanvaarden of uitsluiten,
    - de z.g. onbewezen veronderstellingen
    - en tenslotte de soorten van argumentaties en hun waarden.

Het bestaan van de Illative Sense

Toepassingen op het vlak van het geloof

- Het laatste deel behandelt dan de zaak hoe wij zekerheid kunnen krijgen in godsdienstige aangelegenheden.
- Zowel op het vlak van de natuurlijke godsdienst als op het vlak van het katholiek geloof. Dit wordt hier niet verder uitgewerkt.

Einde

